

YHDENVERTAISUUS VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Lausunto

1 (5)

14.9.2021

VVDno-2021-1166

Lakivaliokunnalle

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto – Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta VNS 4/2021

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa.

Valtuutettu haluaa kunnioittavasti nostaa esille seuraavat toimivaltaansa liittyvät keskeiset kysymykset sisäisen turvallisuuden selonteossa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston tehtävistä

Yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoo yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 18 § sekä lain yhdenvertaisuusvaltuutetun (1326/2014) 3 § nojalla lain soveltamista, puuttuu syrjintään ja edistää yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toimii myös kansallisena ihmiskaupparaporttoijana, sekä valvoo ulkomaalaisten maasta poistamista ja seuraa ja edistää ulkomaalaisten perus- ja ihmisoikeuksia.

Toiminnastamme, julkaisuista sekä ajankohtaisista teemoista on tietoa verkkosivuillamme, <https://syrjinta.fi>

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivalta liittyy läheisesti useaan sisäisen turvallisuuden ohjelmassa esiin nostettuun teemasisältöön. Vähemmistöihin kuuluvien ihmisten syrjintä ja toisaalta yhdenvertaisuuden edistäminen, ihmiskauppa, turvapaikanhakijoiden oikeusturva, lapsen edun huomioiminen ulkomaalaisasioissa, tai ulkomaalaisten työntekijöiden kiskonnan kaltaiset työlöt ovat esimerkkejä asiakokonaisuuksista, joilla on keskeinen yhteys väestön turvallisuuden kokemuksiin ja luottamukseen. Valtuutettu korostaa, että yhdenvertaisuuden sekä laajasti perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen vahvistavat yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta, ja näin myös sisäistä turvallisuutta.

Yleisesti yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää myönteisenä, että sisäisen turvallisuuden selonteossa on otettu aiempaa laajempi näkökulma sisäiseen turvallisuuteen. Osallisuuden ja yhdenvertaisuuden merkitys tärkeinä elementteinä yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden rakentamiseksi nousee esille selonteossa. Valtuutettu pitää myönteisenä sitä, että laajaa poikkihallinnollista yhteistyötä edellyttävät kokonaisuudet, kuten lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy sekä rasismien vastainen toimintaohjelma näkyvät toimenpide-esityksissä sisäministeriön hallinnonalan toimenpide-esitysten lisäksi.

Osana sisäisen turvallisuuden selonteon valmistelua sisäministeriö selvitti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien turvallisuuden kokemuksia. Valtuutettu pitää tätä ryhmäkohtaista selvitystyötä tärkeänä ja toivoo sen vakiintuvan osaksi sisäisen turvallisuuden selonteon valmistelua.

Lakivaliokunnan tehtävien osalta yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa esiin erityisesti seuraavat kokonaisuudet:

1. Syrjinnän uhrien pääsy oikeuksiinsa

Sisäisen turvallisuuden selonteon luvussa 5 nostetaan esille turvallisuuden kokemus ja sen oikeudenmukainen jakautuminen:

5.3. Turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen varmistaminen koko maassa ja kaikille ihmisille ovat sosiaalisesti kestävä yhteiskunnan ydintä. Tämän perusedellytys on arjen turvallisuuden oikeudenmukainen jakautuminen. Sisäisessä turvallisuudessa tapahtuvat muutokset korostavat eroja eri ihmisten ja ihmisryhmien tilanteessa entisestään. Saman tasoisen turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen varmistaminen kaikille ihmisille edellyttää yhä enenevässä määrin erilaisia ratkaisuja.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että turvallisuuden kokemukseen liittyy keskeisesti se, että syrjintään puututaan tehokkaasti, ja uhri kokee saavansa apua.

Yhdenvertaisuuslaki on ollut voimassa nyt vuodesta 2015. Yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoo lain soveltamista, ja sai vuonna 2020 1103 yhteydenottoa, jotka koskivat syrjintätianteita. Silti tiedämme tutkimuksista, että moni syrjinnän uhri ei usko saavansa parannusta tilanteeseensa, vaikka hän ottaisi yhteyttä viranomaisiin. Tämä voi koskea niin vammaista ihmistä, jolta on evätty kohtuulliset mukautukset koulutuksessa, kuin romania, joka on kokenut syrjintää työhönotossa, tai samaa sukupuolta oleva pari, jolle ei vuokrata asuntoa.

Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus on käynnistynyt. Tämän uudistuksen yhteydessä onkin tärkeää arvioida, miten laki voisi tehokkaammin turvata syrjinnän uhrin pääsyä oikeuksiin. Näin voidaan lisätä myös vähemmistöjen luottamusta yhteiskuntaan ja viranomaisiin, mikä on omiaan parantamaan myös sisäistä turvallisuutta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu nosti esille muutostarpeita kertomuksessaan eduskunnalle vuonna 2018. Muun muassa yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivallan ulottaminen työelämää koskevien syrjäntäepäilyiden käsittelyyn, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan mahdollisuus määrätä hyvitys syrjäntäasioissa, sekä se, että lautakunta voisi käsitellä syrjäntäkiellon noudattamista koskevia tapauksia ilman nimettyä syrjäntän uhria, olisivat tärkeitä uudistuksia.

2. Rasismin ja vihapuheen vastainen ja hyvien väestösuhteiden edistämisen työ, ml. rasismiin puuttuminen

Selonteon jaksossa 5.5 - *Varmistamme, että kaikki väestöryhmät voivat luottaa viranomaisiin ja yhteiskuntaan* tuodaan vahvasti esille luottamuksen merkitys turvallisuusviranomaisten toiminnassa. Erityisesti poliisilla ja vartiointitoimijoilla on paljon arkisia kontakteja eri väestöryhmiin ja samalla käytössään voimankäyttövaltuutus. Se, miten poliisi tai vartija omassa arkityössään kohtaa eri vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä, miten poliisi ohjeistuksellaan ja koulutuksella varmistaa yhdenvertaisuuden, miten yksittäiset viranhaltijat viestittävät myös omilla yksityisillä tileillään sekä miten poliisi organisaationa puuttuu esimerkiksi rassistiseen kirjoitteluun tai ilmaisuun, on erittäin keskeistä.

Samoin on hyvin tärkeää, että poliisilla esitutkintaviranomaisena sekä syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksella on valmius tunnistaa ja puuttua, kun kynnys rikosoikeudelliselle vastuulle ylittyy ja on kyse rikoslain kieltämästä toiminnasta. Se, että esimerkiksi kiihottamisesta kansanryhmää vastaan annetaan tuomioita, on erittäin tärkeä viesti vähemmistöille siitä, että suomalaisessa yhteiskunnassa taataan jokaisen turvallisuus.

3. Oikeudenmukainen turvapaikkamenettely

Selonteon osassa 5.10.11. on tunnistettu kehittämiskohteita sisäisen turvallisuuden toimialoilla, muun muassa ulkomaalaisasioiden hoidon osalta:

- *Varmistaa Suomen vetovoimaisuus kansainvälisten osaajien näkökulmasta, ja taata laadukkaat ja nopeat maahanmuuton lupaprosessit sekä oikeusturvan takaava kansainvälisen suojelun järjestelmä. Tämä edellyttäisi Maahanmuuttoviraston henkilöstömäärän säilyttämistä noin 900 henkilötyövuoden tasolla, minkä lisäksi viraston ja sen palvelujen digitaalinen kehitys on turvattava.*

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että on ensiarvoisen tärkeää turvata laadukas ja oikeusturvan takaava kansainvälisen suojelun menettely sekä käsittelyn

sujuvuus ilman aiheettomia viivästyksiä. Samalla on tärkeää turvata myös muiden lupaprosessien laatu ja sujuvuus.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on toistuvasti tuonut esiin huolensa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta niin turvapaikkamenettelyssä kuin myös muutoin ulkomaalaislain mukaisessa päätöksenteossa. Turvapaikkamenettelyyn tehtiin useita oikeusturvaa heikentäviä muutoksia vuoden 2015 turvapaikkatilanteen perusteella ja myös soveltamiskäytäntö tuli tiukemmaksi samaan aikaan. Valtuutettu on tuonut esille, että ulkomaalaisasioiden menettelyissä ja päätöksenteossa lapsen edun arvioinnissa ja huomioon ottamisessa on edelleen puutteita. Lisäksi haavoittuviin ryhmiin kuuluvien tunnistaminen ja heidän tarpeidensa huomioon ottaminen ei aina toteudu riittävällä tavalla

Ulkomaalaislain säännöstä maahantulosaännösten kiertämisestä (UlkL 36 § 2) sovelletaan varsin laveasti, esimerkiksi Suomessa yhdessä asuvan perheen isä voidaan käännättää ja näin erottaa hänet suomalaisesta lapsestaan ja puolisostaan..

Yhdenvertaisuusvaltuutettu piti myönteisenä tänä vuonna voimaan saatettua ulkomaalaislain muutosta, jolla valitusajat palautettiin yleisen valitusajan mukaisiksi ja oikeusapuun tehtiin oikeusturvaa vahvistavia muutoksia.

Valtuutettu pitäisikin tärkeänä tarkastella ulkomaalaislain soveltamista perus- ja ihmisoikeuksien osalta, ja arvioida missä määrin lain säännöksiä tulisi muuttaa, myös kansainvälisten sopimusten valvontaelinten suositusten mukaisesti.

4. Ihmiskaupparikosten torjunta

Ohjelman luvun 5.7. (*Paljastamme ja selvitämme rikoksia tehokkaasti ja tuloksellisesti*) alle on kirjattu kiitettävän selvästi ihmiskaupparikosten selvittämisestä seuraavasti:

5.7.2. Vakavien henkeen ja terveyteen kohdistuvien sekä muiden yhteiskunnalliselta vaikutukseltaan merkittävien rikosten selvitystaso säilytetään korkeana ja tutkinta-aika kohtuullisena. Talous-, ympäristö- ja huumausainerikosten torjunta ja rikoshyödyn takaisinsaanti sekä ihmiskaupan, viharikosten ja uhkailun sekä lapsiin kohdistuvien rikosten, erityisesti seksuaalirikosten, paljastaminen ovat tärkeitä prioriteetteja.

Luvussa korostetaan myös mm. yhteistyötä koko rikosprosessin ketjussa, esitutkinnasta syyttäjään ja tuomioistuimeen. Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa niin koulutuksen, yhteistyön kuin arvioinnin merkitystä, jotta ihmiskaupparikokset saadaan tutkittua ja tekijät saatettua oikeuteen. Edelleen huomattava osa ihmiskaupparikoksista jää piilorikollisuudeksi. Osalla uhreista voi olla korkea kynnys kertoa kokemastaan tai lähteä raskaaseen rikosprosessiin. Valtuutettu pitää merkittävänä, että poliisiin vuonna 2021 perustetun ihmiskaupan vastaisen työn

erityisyksikön toiminta vakiintuisi vuoden 2022 jälkeen pysyväksi. On myös ensiarvoisen tärkeää, että syyttäjälaitoksessa ja tuomioistuimissa on riittävät resurssit usein varsin vaativien ja laajojen, myös kansainvälisten, rikosten selvittämiseen ja oikeudenkäynteihin.

Ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja auttaminen vaativat eri viranomaisten yhteistyötä. Ihmiskaupan uhreille on oltava tarjolla oikeusapua ja eri tavoin vahvaa tukea, jotta heillä on voimavaroja viedä läpi raskas oikeusprosessi, ja jotta heillä on mahdollisuus toipua kokemuksistaan. Tähän sisältyy myös että uhrille myönnetään joustavasti oleskelulupa koko rikosprosessin ajaksi. Tämä tuki edellyttää myös vahvaa resursointia, sekä osaamista ihmiskaupparikoksiin liittyvistä erityispiirteistä.

Ihmiskaupan esiintuloon vaikuttavat myös matalan kynnyksen ilmoitusmahdollisuudet, joiden kehitys on tuotu selonteossa esiin. Viranomaisten tulisi kehittää luottamuksellisia tapoja, joilla haavoittuvassa tai marginaalisessa asemassa olevat henkilöt, kuten ilman oleskelulupaa oleskelevat tai seksiä myyvät ulkomaalaiset, voivat tuoda ilmi heihin kohdistunutta hyväksikäyttöä tai rikoksia. Tämä tulee voida tehdä ilman, että heidän tarvitsee pelätä itseensä kohdistuvia seurauksia, kuten maasta poistamista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman